

Toespraak burgemeester van Amsterdam Femke Halsema bij de onthulling van de Annetje Fels-Kupferschmidt burg op 6 mei 2025

Beste familie en vrienden van Annetje Fels-Kupferschmidt,

Meer dan 500 kilometer liggen er tussen Amsterdam en Neustadt. Annetje, die de hel van Auschwitz en een dodenmars had overleefd, legde die afstand te voet af.

Gedreven door maar één verlangen, ik denk de moed der wanhoop, een enorme levenszucht, op zoek naar haar dochter, naar Chaja.

Ik wil u even zeggen dat ik het ook een heel bijzonder moment vind.

Dat komt omdat ik de familie Fels-Polak al heel lang ken.

Hans en ik zijn al vele, vele jaren met elkaar bevriend.

Het verhaal van Annetje ken ik eigenlijk al net zo lang.

Chaja heb ik de afgelopen jaren leren kennen.

En Ellen van de vrijdagavondmaaltijd bij Hans.

Ik ken Annetje in de karakters van haar kinderen.

Haar moed, onverzettelijkheid.

Bij Chaja moet ik altijd denken aan de stille onverzettelijkheid van iemand die haar eigen weg zoekt, ook in een moeilijke tijd.

Bij Hans de nieuwsgierigheid.

En Ellen, jij hebt laten zien hoe je naar je moeder aardt.

Ik denk dat de idealen in de kinderen en kleinkinderen voortleven.

Als we aan Annetje denken, dan moeten we natuurlijk vooral ook denken aan de vastberadenheid die zij ook na de oorlog heeft getoond om de herinnering aan de slachtoffers van de Holocaust levend te houden.

Hoe ze bleef wijzen op de noodzaak, de lessen die wij als mensen uit de Holocaust moeten trekken.

En die altijd onverminderd actueel zijn.

Internationale rechtsorde.

De mensenrechten.

Medemenselijkheid.

Zachtaardigheid.

Al die lessen zijn lessen die zij haar leven lang bij zich droeg.

Ze is de grondlegger van de Nationale Holocaust Herdenking, een van de belangrijkste herdenkingen in ons land.

Elk jaar is de waardigheid waarmee we stilstaan bij de slachtoffers roerend.

Om erkenning te krijgen voor het leed dat daar centraal staat,

is ongelooflijk veel werk verzet, in de eerste plaats door Annetje zelf.

Dat voel je des te meer als je haar werk in de loop van de jaren achter elkaar zet.

Na de bezetting was er amper aandacht voor de trauma's waarmee joden terugkeerden uit de kampen.

Na de moord op hun geliefden en familie, kwamen zij terug in

een koude, kille samenleving waar zij een bestaan moesten opbouwen, terwijl ze tegelijkertijd het grote en onmetelijke verdriet een plek moesten geven.

Begin jaren vijftig reisde Annetje naar Polen om 'iets' op te halen. Ze kwam terug met een blauwe stenen pot, met as van vermoorde Joden uit Birkenau. De pot stond lang op de schoorsteenmantel thuis zonder dat haar kinderen wisten wat het was.

Na contact met andere overlevenden richtte ze in 1956 het Nederlands Auschwitz Comité op.

De urn met as uit Birkenau verhuisde van de schoorsteenmantel naar de Oosterbegraafplaats en kreeg een plek onder een gedenksteen. Daar werden de eerste herdenkingen gehouden, door een groepje mannen en vrouwen verzameld rond het graf. Vanaf 1993 verplaatsten de herdenkingen zich naar het Wertheimpark, waar ook de urn met de as en het monument van Jan Wolkers een plek kregen.

Maar de betekenis van Annetje reikt veel verder dan herdenkingen alleen. Ze voerde in de jaren vijftig actie tegen de aanstelling van een nazi-arts als gynaecoloog in een Duitse kliniek. Ze werkte mee aan de Wet Uitkering Vervolgden, die in 1973 werd aangenomen. En bij de hoorzitting van de Tweede Kamer over de vrijlating van de oorlogsmisdadigers uit de gevangenis van Breda, maakte haar getuigenis over Auschwitz een diepe en blijvende indruk.

Auschwitz was een poging om van de Joden hun menselijke waardigheid af te nemen. Het leek soms alsof Annetje in haar eentje de menselijke waardigheid van zes miljoen slachtoffers wilde vertegenwoordigen.

Ed van Thijn schreef ooit:

“Voor ons allen die zich betrokken voelden bij het Auschwitz Comité was zij een moederfiguur, die ons een beetje het familiegevoel teruggaf dat wij zo node misten.”

Na afloop van een van de herdenkingen waar Ed van Thijn en Annetje elkaar ontmoetten, raakten ze in gesprek:

“Wat was je weer goed”, zei Van Thijn tegen haar.

“Wij moeten goed zijn”, antwoordde Annetje.

Annetje was meer dan goed.

Wij als stad, als Nederland, mogen Annetje ongelooflijk dankbaar zijn.

Voor de herinnering die zij blijvend heeft gemaakt.

Voor de herdenkingen die we nu jaarlijks kennen.

En die ons dwingen om niet alleen te herdenken maar ook om na te denken over de toekomst die wij met z'n allen delen.

Deze brug blijft ons, en de generaties na ons, daaraan herinneren.

Dank u wel.